

ZENOKORTET

DETS KILDER OG DETS BETYDNING FOR DEN KARTOGRAFISKE
UDFORMNING AF DET NORDLIGE ATLANTERHAV

AF

IB KEJLBO

I året 1558 udkom i Venedig en yderst interessant bog med skildringer fra en opdagelsesrejse, som brødrene Antonio og Nicolo af en fornem veneziansk slægt Zeno skulle have foretaget i årene omkring 1380 i det nordlige Atlanterhav. Skildringen er fuld af fantastiske historier om besøg hos mærkelige mennesker på endnu mærkeligere øer, blandt andet om besøget på øen Frisland. Ikke mindre interessant er et til teksten hørende kort over de besøgte lokaliteter. Dette kort, kaldet Zenokortet, forfattet af nedennævnte Nicolo Zeno den yngre, har givet anledning til heftige diskussioner inden for den historiske kartografi, hvilket giver sig til kende i en større kartografisk litteratur. Det diskussionen stod – og for den sags skyld står om – er, om kortet er et falsum eller om det virkelig skulle være et kort, tegnet på grundlag af de oplysninger, som ifølge Nicolo Zeno den yngre skulle være i hans eje, og tidligere være blevet tegnet af hans slægtninge i slutningen af det 14. århundrede.

Bogen angiver ikke, hvem forfatteren er, men Moletto oplyser i *Geographia Cl. Ptolomæi, Venetia 1561*, at det er Nicolo Zeno den yngre, født 1515, død 1565, slægtning i 5. led efter Antonio Zeno, medlem af „de ti mænds råd“ i Venedig. Værkets titel er: *Dei commentarii del viaggio in Persia di M. Caterino Zeno il K. et delle guerre fatte nell' Imperio Persiano, dal tempo di Ussuncassano in quà Libri due. Et dello scoprimento dell' Isole Frislanda, Eslanda, Engrouclanda, Estotilanda et Icaria, fatto sotto il Polo Artico, da due fratelli Zeni, M. Nicolo il K. e M. Antonio. Libro uno. Con un disegno particolare di tutte le dette parte di Tramontana da lor scoperte. In Venetia. Per Francesco Marcolini, MDLVIII.*

Som det fremgår af titlen indeholder bogen to forskellige ting, det til

fælles dog, at det drejer sig om personer fra samme familie. Bogens format er oktav, og den har 58 paginerede sider, hvoraf de 14 sidste handler om Zeniernes rejse i Norden. Ifølge kardinal Zurla (*Dissertazione intorno ai viaggi e scoperte settentrionali di Nicol'o ed Antonio Fratelli Zeni di D. Placido Zurla Benedettino Camaldolese. Venezia, 1808*) mangler det til teksten hørende kort i de fleste eksemplarer. Det kgl. Bibliotek er i besiddelse af et eksemplar af originaludgaven med kort.

Mange har ment at kunne bevise værkets ægthed, af nordiske forskere blandt andet: A. E. Nordenskiöld (*Om Bröderna Zeno's Resar och de äldsta Kartor öfver Norden, 1883*), Japetus Steenstrup (*Zeni'ernes Reiser i Norden, 1883*), Ed. Erslev (*Nye Oplysninger om Brødrene Zenis Rejser, i Geogr. Tidsskrift 1884*). En af de tidligste og argeste modstandere var derimod admiral C. C. Zahrtmann, der allerede i 1833 (*Bemærkninger over de Venetianerne Zeni tilskrevne Reiser i Norden, i Nord. tidsskrift for Oldkyndighed II*) rettede et angreb på kortets ægthed.

Et spørgsmål, der måske ligger nær, er, hvorfor så mange mennesker har beskæftiget sig med et i vor tids øjne fantastisk kort, og om det store arbejde, der er gjort, står i et rimeligt forhold til Zenokortets betydning. Hertil må svares, at intet kort i den grad som Zenokortet har været i stand til at præge geografien – og det mest i negativ retning – og forårsaget så megen fantasien i opfattelsen af Nordatlanten, en fantasien, der også omfattede raffinerede udtænkte naturkatastrofer, der skulle sandsynliggøre, hvorfor Zenokortets mange øer ikke var at finde på de steder, hvor de efter kortet skulle være! Dets kolossale indflydelse på de nordlige farvandes afbildning vil forstås, når man erfarer, at kortet blev optaget i udgaverne af oldtidsgeografen Ptolemæus' værker, der jo dannede fundamentet i den moderne videnskabelige kartografi og var den tids eneste autoritære geografiske kilde; således blev det optaget i Ruscellis Ptolemæusudgave 1561, Ptolemæusudgaverne 1562, 1574, 1598 og 1599 og senere trykt i Mercators og Ortelius' atlas og fra disse, igennem flere sekler, kopieret i næsten alle atlas.

Selve kortet bliver imidlertid idag i kartografiske kredse almindeligt betragtet som et falsum, der ikke, som påstået, bygger på kildemateriale fra 1380, men på forskellige kort fra Nicolo Zeno den yngres samtid. Men selv i de senere år dukker der forsvarere op, der bedyrer kortets ægthed. Således har William H. Hobbs i *Imago Mundi, 1949*, i en artikel „Zeno and the Cartography of Greenland“ ment at kunne sandsynliggøre kortets ægthed; men de argumenter som Hobbs fremfører synes ikke plausible. Hobbs skriver blandt andet: „To appreciate how great an advance of our knowledge was made by the Zeno map, it is only

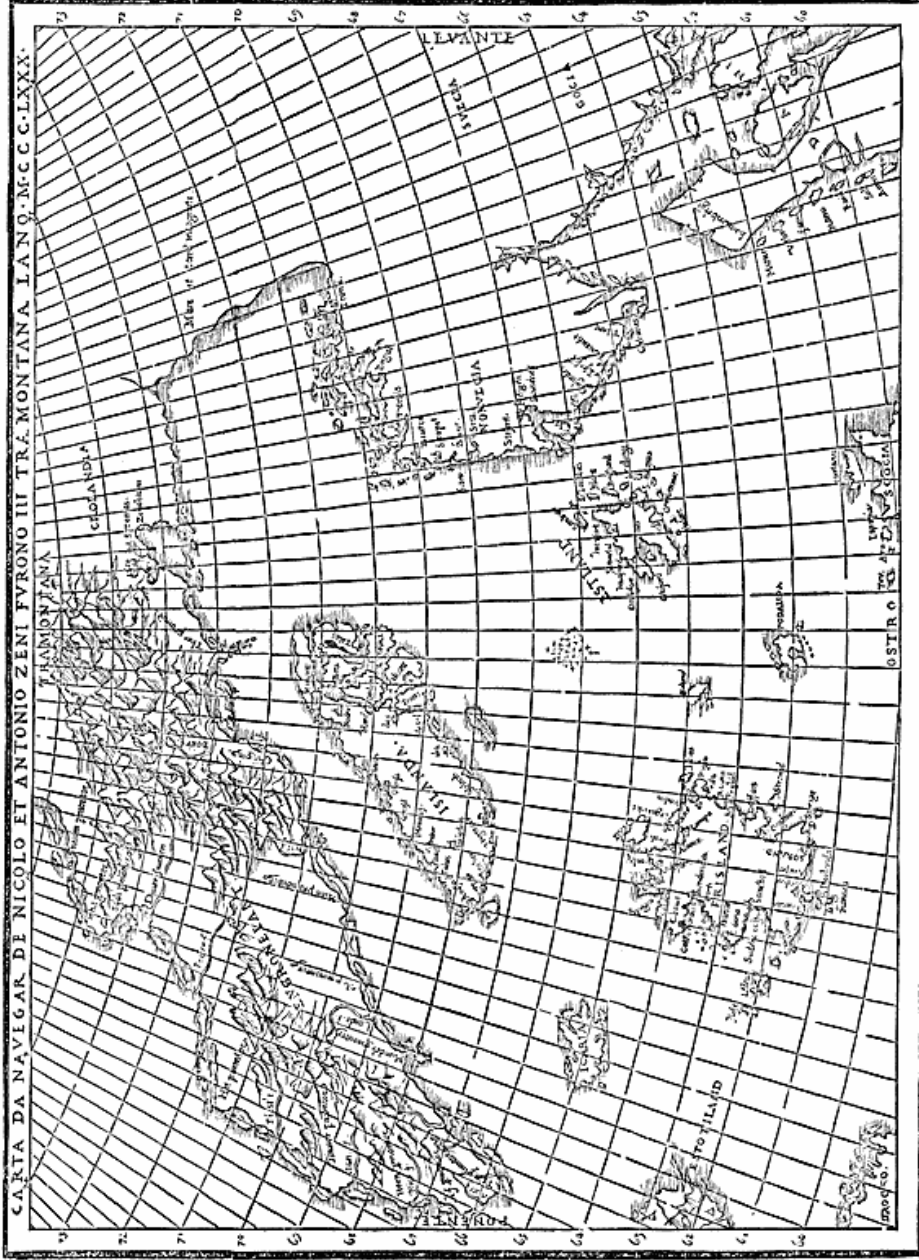

Fig. 1. Zenokortet udgivet i Venedig 1558 af Nicolo Zeno. Originalen i Det kgl. Bibliotek: 37,5 × 28,3 cm.

necessary to examine the state of knowledge before 1558. This is indicated by the map of Gastaldi published at Venice in 1548, where under the name Groelandia, Greenland appears at the top margin. The Carta Marina of Olaus Magnus, though it appeared at Venice nineteen years earlier than the Zeno Map and bears some small resemblance, is almost certainly copied (perhaps from memory) from it." Hertil må siges at de, nævnte kort ikke kan tages som udtryk for opfattelsen og afbildningen af Grønland inden 1558. Således er Gastaldis kort, der ellers på mange områder er gode, ganske kritikløse hvad angår Grønland og Norden; i Ruscellis Ptolemæusudgave findes f. eks. tre forskellige gengivelser af Grønland, og i teksten opgives de vigtigste byer i Norge: „Nidaros, Islandia og Gronlandia“.

Men der er andre kilder af langt højere karat, hvorfra Zeno kan have fået oplysninger, direkte eller indirekte. Vi kan gå tilbage til den danske kartograf Claudius Clavus, født i Sallinge på Fyen 1388, og fra hvis hånd man kender to værker: Nancyværket og Wienerteksten. Det førstnævnte værk, der er det ældste, er samtidig det første kort, hvorpå Grønland er gengivet med navns nævnelse; det kendes kun som kopi i en tilføjelse til en Ptolemæusafskrift, udført af Guillaume Fillastre 1427. Kortet opbevares i Stadsbiblioteket i Nancy. Den til dette hørende latinske tekst lyder:

Gronlandie situs	Clavus' gradering			
	Long.	Lat.	Long.	Lat.
Pars eius maxime meridionalis gradus habet.	7°	63° 15'	7°	ca. 59° 30'
Primum eius promontorium	10°	65°	10°	ca. 61° 0'
Secundum eius promontorium	11°	68°	11°	ca. 64° 0'
Tercium eius promontorium	15°	71°	15°	ca. 67° 0'

Kortets venstre og højre rand har en bredegradering med en forskel på 4 grader, over højre sides gradering står: Claudius Clavus; medens graderingen til venstre svarer til tallene i teksten og i Ptolemæus' geografi, svarer den til højre gennemgående bedre til virkeligheden, idet f. eks. Kap Farvel ligger på 59° 46' n. br., hvis forskel fra 59° 30' n. br. er minimal.

Hvorledes kan Clavus komme til en så god bestemmelse af Grønlands sydspids? Af kilder, han kan have haft til sin rådighed, er der først og fremmest de gamle grønlandsfareres kursforskrifter, som de kommer til udtryk i sagaerne. Om sejladsen fra Norge til Grønland fortælles der heri, at man fra Bergen skulle sejle mod vest til Hvarf (Kap Farvel) på Grønland, komme tæt syd for Island, men dobbelt så langt nord for Irland.

Ser man på Nancykortet, vil man finde en smuk overensstemmelse med kursforskrifterne. Oplysningerne fra kursforskrifterne har han højst sandsynligt sammenholdt med astronomiske optegnelser fra prælatbyerne, Trondhjem, Bergen og Roskilde, og på denne måde er han kommet til denne gode placering af Grønlands sydspids. At der virkelig har foreligget gode breddebestemmelser af ovennævnte byer, er der meget, der taler for; undersøger man nemlig deres beliggenhed i forhold til de andre lokaliteter, vil man iagttage en forbløffende god breddebestemmelse. Måske er det tilfældigheder, men meget tyder på, de er bygget på reel viden; Roskilde ligger således lige over 54° n. br. Her har magister Petrus Philomena de Dacia (Peder Nattergal), astronom og matematiker, været kannik i slutningen af det 13. århundrede, hvad der i høj grad sandsynliggør meddelelsen i „Liber daticus Roskildensis“ om en polhøjdeberegning, der skulle være blevet foretaget i Roskilde i 1274 (Alfred Otto: *Liber daticus Roskildensis*, 1933, s. 33). Clavus, der var klerk i Sorø, har haft gode muligheder for at stifte bekendtskab med denne beregning. Lignende bestemmelser kan formodes at have fundet sted i Trondhjem og Bergen.

Medens placeringen af Grønlands sydspids på Nancyværket bredde-mæssig er god, er længdebestemmelsen til gengæld mindre god, et forhold der går igen på mange ældre kort, og som dels skyldtes, at man dengang ingen kronometre havde, dels den af Ptolemæus beregnede for lille værdi for jordens omkreds, en fejl, som bl. a. er grunden til at middelalderens søfarende søgte vester over for at finde genvej til Indien.

Clavus' Atlanterhav er kun ca. en fjerdedel af dets virkelige størrelse. Dette skyldes sikkert også, at da han ud fra kursforskrifterne skulle jugere afstanden fra Norge til Grønland, lagde han de daglige sejldistancer fra Middelhavet til grund, og da disse var mindre end nordboernes, er resultatet blevet galt.

Det, der kommer til at præge Grønlands afbildning i de næste århundreder, er dog Clavus' yngre fortolkning af Grønland, som den kendes fra to Wienerhåndskrifter, nemlig een afskrift efter Clavus foretaget af Johannes Vögelin fra Heilbronn, og een foretaget af Johannes Cuspinianus (Universitetsbiblioteket i Wien, Codex Vindobonensis latinus 5277 et 3227).

Det højst mærkværdige ved Clavus' Wienertekst er Grønlands fantastiske navngivning, som har givet talrige forskere uløselige problemer at tumle med. Nogle gav en forklaring på de mærkelige navne, andre undlod klogeligt at tolke dem. Løsningen af Clavus' navnebus var A. A. Bjørnbo og Carl S. Petersen mestre for.

Long.	Lat.	Wienertekstens ordlyd Descriptio orientalis Grolandic:	Bjørnbos og Carl S. Petersens fortolkning Grønlands beskrivelse mod øst:
18°	65° 35'	Thar promontorium	Der, Forbjerg
16° 20'	65° 30'	Boer fluuii ostia	Bor, Flodmunding
15° 20'	65°	Eeynh promontorium	En, Forbjerg
13° 40'	64° 40'	Manh fluuii ostia	Mand, Flodmunding
13°	64° 10'	Ij promontorium	I, Forbjerg
12° 25'	64°	Eyn Grønenlandz aa fluuii ostia	En Grønlands Aa, Flodmunding
12° 20'	63° 40'	Ooc promontorium	Og, Forbjerg
11° 30'	63° 30'	Spieldehboh fluuii ostia	Spjeldebod, Flodmunding
11° 25'	63°	Mundhe promontorium	Monne, Forbjerg
10° 40'	62° 50'	Hanyd fluuii ostia	Han, Flodmunding
10° 30'	62° 40'	Heyde promontorium	Hedde, Forbjerg
10°	62° 40'	Meer fluuii ostia	Mer, Flodmunding
9° 25'	62° 40'	Hawer promontorium	Haver, Forbjerg
9° 30'	62° 50'	Han fluuii ostia	Han, Flodmunding
9° 15'	63° 10'	Aff promontorium	Af, Forbjerg
9° 40'	63° 20'	Uide sildh fluuii ostia	Hvide sild, Flodmunding
9° 35'	63° 40'	Een promontorium	End, Forbjerg
10° 30'	64°	Hanh fluuii ostia	Han, Flodmunding
10° 30'	64° 30'	Hawer fluuii ostia	Haver, Flodmunding
11° 40'	64° 55'	Flesk fluuii ostia	Flæsk, Flodmunding
11° 30'	65° 40'	Hynth promontorium	Hint, Forbjerg
13°	66° 10'	Feyde fluuii ostia	Fede, Flodmunding
13° 35'	67° 10'	Nordh um promontorium	Norden, Forbjerg
14° 0'	67° 40'	Driwer fluuii ostia	Driver, Flodmunding
12° 35'	68° 20'	Sandhin promontorium	Sandet, Forbjerg
12° 10'	68° 30'	Paa promontorium	Paa, Forbjerg
14°	69° 30'	New promontorium	Ny, Forbjerg

Bjørnbos og Carl S. Petersen tog nu det første ord fra hver linie og anbragte ordene i rækkefølge, således:

Der bor en Mand i en Grønlands Aa,
og Spjeldebod monne han hedde;
mer haver han af hvide Sild,
end han haver Flæsk hint fede.
Norden driver Sandet paa ny.

Dette gamle folkevisevers, som Clavus af en eller anden grund har prentet på sit kort, gør det imidlertid til en let sag at bestemme alle de kartografer, som direkte eller indirekte har brugt ham som kilde; og her

Fig. 2. Udsnit af Gerard van Keulens kort: Groote lightende Zee-fakkel 1722. Med Laurens Feykes Haans Landtoninger. Efter originalen i Det kgl. Biblioteks kortsamling. Koloreret kobberstik 99,7 × 59,3 cm.

Udsnittet omfatter den sydlige del af Grønland, der gennemskæres af to ikke eksisterende sunde: Martin Frobisher-strædet (se teksten) og et nordligere, der betegnes som Bear Sound; det sidstnævnte navn kan sikkert tilskrives det af M. Frobisher opkaldte sund „Beares Sound“ efter: „the masters name of the „Michael““. Sundets nordlige placering på G. v. Keulens kort (og på mange andre kort i det 18. århundrede) må skyldes eskimoiske kilder, idet eskimoiske overleveringer beretter, at der fordums var et åbent og sejlbart farvand tværs over Grønland, hvorigennem eskimoerne fra øst- og vestkysten havde samkvem, denne forbindelsesvej skulle senere være blevet blokeret af is! Muligheden af et sådant sunds eksistens indenfor det tidsrum, hvori eskimoerne har opholdt sig på Grønland, er naturligvis, set fra et naturvidenskabeligt synspunkt, lig nul.

bliver Zenokortet afsløret som et kort, der i hvert fald er yngre end Clavus' kort, fordi navnene, der figurerer på Zenokortet, uafviseligt peger mod Clavus' kort.

Zenokortets navne er gengangere fra Wienerteksten, og ydermere er de anbragt hulter til bulter, hvilket turde bevise, at navnene er nået til Zenokortet over flere forvanskninger på andre kort. Engronelant: en Grønlands Aa, ses således indskrevet i den centrale del af Grønland. Dette ord, der inden Bjørnbo og Carl S. Petersen løste gåden, af mange blev

tydet som Indgrønland, går igen i Nicolo Zenos tekstbog i formen Engroueland, hvilket giver et godt fingerpeg om bogens sanddrøhed; men det er ikke udelukkende aflæggere af Clavus' kort, der har ligget til grund for Zenokortet, meget tyder på, at Zeno også har ladet sig påvirke af kort af den såkaldte Corte-Real type. Denne gruppe verdenskort er baseret på de spanske opdagelsesrejsende brødre Corte-Real's ekspeditioner under forsøget på at finde Nordvestpassagen til Indien i begyndelsen af det 16. århundrede. Udformningen af Corte-Real kortene minder med visse modifikationer om Clavus' kort; især bemærkes den langt bedre længdebestemmelse, der skaber et bedre proportioneret havområde mellem Norge og Grønland, et forhold, der fortæller, at en konkret viden, hentet fra en samtidig rejse til disse lokaliteter virkelig ligger til grund for kortenes tilblivelse, hvilket sikkert ikke er tilfældet med Clavus', der har haft oplysningerne fra kursforskrifterne og ikke været i stand til ud fra dem at bedømme den sande afstand over havet. På Corte-Real kortene er breddebestemmelsen imidlertid for stor, så Grønlands sydspids er rykket længere mod nord, hvilket højst sandsynligt kan tilskrives, at landene er indtegnet efter loxodrome kurver, d. v. s. afsat som rette linier uden hensyntagen til jordens kugleform. Denne fejl går igen på Zenokortet og får senere den betydning for den engelske opdagelsesrejsende Martin Frobisher, at da han, der sejlede efter Zenokortet, i 1576 på 61° n. br. fik Grønlands østkyst i sigte, antog det for Zenokortets Frisland, og i 1578, da han var i land på Grønland, tog han dette i besiddelse for Dronningen af England under navnet Vest-England. Frobishers rejse får de alvorligste konsekvenser for Grønlandskortets udformning i den efterfølgende tid: Grønland gennemskæres af et sund, „Frobisher-strædet“ på 62° n. br., som sejglivet holder sig på søkortene op i det 18. århundrede (fig. 2), d. v. s. at Zenokortet herved kom til at præge Grønlandskortet på en højst uheldig måde. At Grønland, således sønderlemmes af strædet må den engelske lods James Halls ekspedition 1605 tage på sin kappe. På denne ekspedition – som blev udsendt og bekostet af Christian IV – blev der lavet nogle special-kort over fjorde og kyster (findes i British Museum). Disse kort blev senere indarbejdet på et kort omfattende et større område af Grønland (findes i Kungliga Biblioteket, Stockholm), og på dette ses en tydelig afmærkning i form af begyndelsen til et adskillende vand i den sydlige del af Grønland. En reminiscens fra denne ekspedition har vi i H. P. Resens håndtegnede kort med dedikation til Christian IV og Christian Friis. Kortet, der findes i K. B., er sikkert tænkt som en forherligelse af ekspeditionen, og er i det store og hele en kopi af den islandske rektor Sigurður Stefánssons (Stephanus) kort,

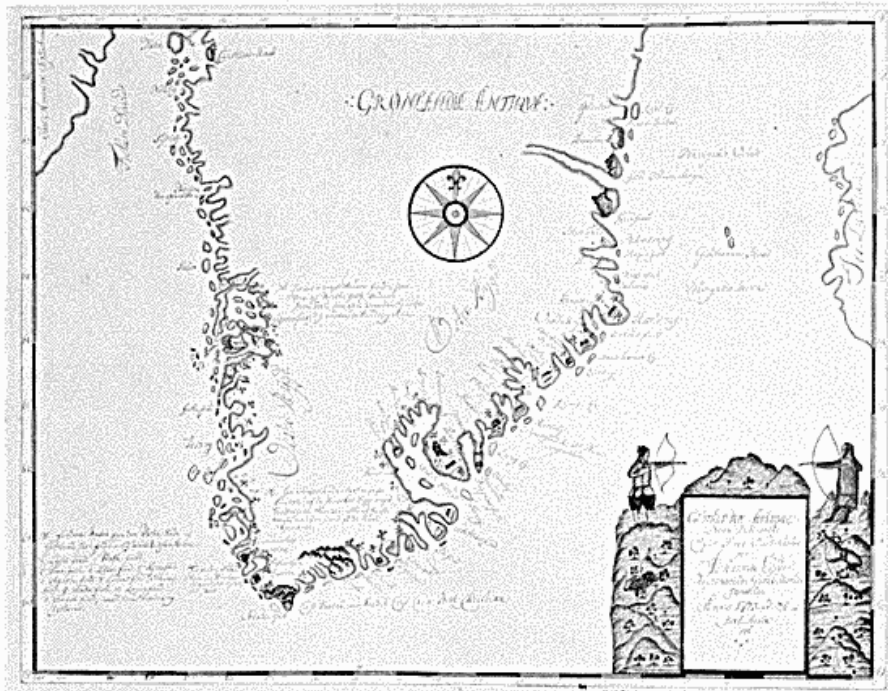

Fig. 3. Hans Egedes håndtegnede og kolorerede kort, 1735. Originalen i Det kgl. Biblioteks kortsamling: 55 × 42,5 cm.

1590, med antydning af, hvorledes man har tænkt sig Halls undersøgelser på Grønland.

Hans Egede blev i 1723 klar over, at sundet ikke eksisterede, da han gennem dette ville nå om til østkysten i sin søgen efter Østerbygden, (på den tid var man jo endnu ikke klar over, at de to gamle nordbo-bebyggelser, Vesterbygden og Østerbygden begge lå på Grønlands vestkyst). Hans Egedes smukke kolorerede kort fra 1735 er det første kort, hvor Frobisher-strædet bevidst er udeladt. Kortet skænkede Hans Egede til Jacob Severin, der havde handlen på Grønland. Dr. Louis Bobé bestemte kortet som værende fra 1735 ud fra følgende ræsonnement: Christianshåb, der blev anlagt i 1735, er tegnet med, men da kulminen „Skansen“, som Hans Egedes søn Poul opdagede i sommeren 1736, ikke er indtegnet, må kortet være fra vinteren 1735–1736 (fig. 3).

Af de mange imaginære øer, der så gavnmildt er spredt ud over hele Nordatlanten, er Frisland den, der figurerer længst op gennem tiden på forskellige kort. Stephanius, der givet havde et godt kendskab til det nordlige Atlanterhav, udtaler i den ledsagende tekst til sit kort 1590, hvorpå

Frisland er aftegnet, sin tvivl om denne ø's eksistens, men ellers går den sin sejrsgang i den kartografiske verden. Selv på den islandske biskop Theodor Thorlacius' kort fra 1669-70 findes øen Frisland, d. v. s. på et tidspunkt, hvor de nautiske instrumenter skulle være i stand til at fortælle de søfarende, at de, hvis den eksisterede, sejlede lige igennem den. Efterhånden går det dog op for såvel søfolk som kartografer, at denne ø ikke findes, men fordrive navnet Frisland fra kortene med det samme var ikke muligt, nu tilføjes blot bemærkningen, som på Gerard van Keulens kort 1722: „t versonken Land van Bus, is hedendaags al brandinge $\frac{1}{4}$ myl lang met hol water. Dit is veele Iaren een groot Eyland geweest en was genaamt Freesland, en besloeg 100 myl in't Rond, waar op verschyde Dorpen lagen“. Ordet Frisland er ikke Nicolo Zeno den yngres opfindelse. Det kendes med sikkerhed fra tidligere daterede kort, Matheus Prunes, 1553, Waldseemüllers Carta marina, 1516, og flere andre; og Gustav Storm (Norsk geogr. Selskab, Aarbog IV, Kristiania, 1892-93) påviste, at Frisland-øens navne er katalanske oversættelser af islandske navne.

Øerne Frisland, Grislada, Islanda og Iscant er tydelige kombinationer af et og samme navn, hentet fra forskellige sydeuropæiske kort og fremkommet på den måde, at korttegnerne på de kort, hvorfra Zeno har hentet sin viden, har haft kildemateriale på forskellige sprog, og da øens stedsbestemmelse ikke har stemt overens på de forskellige kort, vandrer den samme ø med forskellige navne ind på kortene, undertiden flere gange på samme kort, fordi korttegnerne ikke beherskede materialet.

Øerne nordøst for Island er gengangere fra et katalansk verdenskort fra ca. 1400, hvorpå de har en fælles gruppebetegnelse: „Aquestas illes son apellades Islandes“. Navneangivelsen er: bunnj, minaut, bres, donbert, tales, brons, jslanda, tranes. Zenokortet viser en ganske smuk overensstemmelse med dette kort, hvad ønavnene angår. Et blik på Zenokortets Danmark og Norge, som forøvrigt slet ikke omtales i rejseskildringen, vil hurtigt vække associationer om hollænderen C. Anthoniszoons udaterede kort (1543), som går igen i Mercators kort, 1554 o. m. a.

Som et af grundsynspunkterne i sin tro på Zenokortet fremfører William H. Hobbs, at nyere tids forskningsresultater skulle sandsynliggøre Zenokortets „S. Tomas zenobium“ på Grønlands nordøstkyst, hvor der ifølge Zenoteksten boede en munkeorden, som havde drivhuse, rindende varmt vand og opvarmning af klostret, altsammen baseret på de varme kilder, der skulle findes der. Ganske vist er der påvist en gammel eskimokultur på nordøstkysten, bopladsen er blevet udgravet, og der er fremdraget forskellige brugsgenstande, men at disse resultater skulle kunne bekræfte

Zenokortets S. Tomas zenobium er vist mere end tvivlsomt. Tværtimod, chancen for dets eksistens er lig nul, for selv efter det store forskningsarbejde, der er blevet udført på disse kanter, har der indtil i dag, efter hvad arkæologen, dr. Helge Larsen har oplyst over for mig, kun kunnet påvises en eneste europæisk kulturlevning og det i form af en glasperle, der sikkert stammer fra et hvalfangerbesøg i det 17. århundrede.

Et spørgsmål, der trænger sig på ved behandling af mange kartografiske emner, er, hvorvidt sømænd inden kompassets fremkomst havde mulighed for at orientere sig på havet, og om de i det hele taget kunne navigere uden at have land i sigte. Her gør mange, der beskæftiger sig med datidens sejlads, og således også Hobbs, såvidt det fremgår af hans artikel, sig til talsmand for, at datidens sømænd skulle være uden orientering, undtagen når de sejlede langs kysterne og havde landkending, og som følge heraf skulle datidens sømænd ikke turde vove sig ud på åbent hav. Denne opfattelse er måske naturlig, når man taler om Middelhavssejlads, men dækker ikke over nordboernes Nordhavssejladser. Sagaernes beretninger om de regelmæssige ture over det åbne hav mellem Norge, Island og Grønland tyder ikke på, at man bare har sejlet på lykke og fromme. Man ved, at nordboerne sejlede efter stjernerne og solen, og spørgsmålet om, hvorledes de bar sig ad med at navigere, løses sikkert inden for et overskueligt tidsrum. Et vigtigt led til opklaringen har kaptajn Carl V. Sølvér fremdraget i sin bog „Vestervejen“ 1954, hvori han behandler den såkaldte pejlskive ud fra et fund gjort i Grønland 1948 i en nordboruin ved „Siglufjörður“ i Østerbygden af magister C.L. Vebæk fra Nationalmuseet. Selve fundet er et fragment af en egetræsskive; kaptajn Sølvér har rekonstrueret den og mener, at denne pejlskive skulle være lig „Solarsteinn“, som der berettes om i de gamle skrifter. Pejlskiven bruges som et retvisende kompas, der kan benyttes på havet. Den har været brugt til at pejle både stjerner og sol; det sidste kræver kendskab til solens azimut, og en brugelig tabel til noget sådant har da også været kendt, derom vidner „Odda Tala“ (i et islandsk håndskrift i Det kgl. Bibliotek, Gl. kgl. samling 1812, 4°, som er udgivet af Ludvig Larsson 1883), der blandt andet omfatter en tabel over solens højde i årets løb. Værdierne gælder kun for Flateys bredde, men det er naturligt at antage en sådan forståelse hos andre, når Oddi Helgason, som foretog målingerne, havde kendskab til disse begreber. Kaptajn Sølvér mener, at observationerne og tabellerne er beregnet ved hjælp af „Solarsteinn“.

Efter denne digression om de gamle nordboers sejlads kan det måske være formålstjenligt at understrege, at Zenokortet må regnes at være fra

1558 og ikke som påstået af Nicolo Zeno fra 1380, og at kildematerialet er kort af Clavus og af Corte-Real typen. Motivet til den bevidste anakronisme må sikkert søges i den kendsgerning, at Venetianerne på Nicolo Zeno den yngres tid var udsat for en påtrængende handelskonkurrence, og kortet skulle da tjene som et bevis på Venetianernes gode og gamle kendskab til de nordlige egne, d. v. s. at Zenokortet rimeligvis kan betragtes som et venetiansk reklametrück.

LITTERATUR

- Axel Anthon Bjørnbo: *Cartografia Gronlandica*. = *Meddelelser om Grønland*, bind 48, 1912.
- Axel Anthon Bjørnbo & Carl S. Petersen: *Claudius Clausson Swart (Claudius Clavus)*, 1904.
- J.H. Bredsdorff: *Brødrene Zenos Reiser*, i: *Grønlands historiske Mindesmærker*, III, 1845.
- Richard Collinson: *Frobisher Three Voyages*. = *Hakluyt Society, Series I*, vol. 38, London 1867.
- O. S. Reuter: *Germanische Himmelskunde*, München 1934.
- Japetus Steenstrup: *Zeniernes Reiser i Norden*, i: *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*. 1883.
- K. J. V. Steenstrup: *Om Østerbygden*, i: *Meddelelser om Grønland*, 9. hft. 1889.
- Carl V. Sølvér: *Vestervejen*. 1954.

1558 og ikke som påstået af Nicolo Zeno fra 1380, og at kildematerialet er kort af Clavus og af Corte-Real typen. Motivet til den bevidste anakronisme må sikkert søges i den kendsgerning, at Venetianerne på Nicolo Zeno den yngres tid var udsat for en påtrængende handelskonkurrence, og kortet skulle da tjene som et bevis på Venetianernes gode og gamle kendskab til de nordlige egne, d. v. s. at Zenokortet rimeligvis kan betragtes som et venetiansk reklametrück.

LITTERATUR

- Axel Anthon Bjørnbo: *Cartografia Gronlandica*. = *Meddelelser om Grønland*, bind 48, 1912.
- Axel Anthon Bjørnbo & Carl S. Petersen: *Claudius Clausson Swart (Claudius Clavus)*, 1904.
- J.H. Bredsdorff: *Brødrene Zenos Reiser*, i: *Grønlands historiske Mindesmærker*, III, 1845.
- Richard Collinson: *Frobisher Three Voyages*. = *Hakluyt Society, Series I*, vol. 38, London 1867.
- O. S. Reuter: *Germanische Himmelskunde*, München 1934.
- Japetus Steenstrup: *Zeniernes Reiser i Norden*, i: *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*. 1883.
- K. J. V. Steenstrup: *Om Østerbygden*, i: *Meddelelser om Grønland*, 9. hft. 1889.
- Carl V. Sølvér: *Vestervejen*. 1954.